DOI: 10.26907/2311-2042-2024-22-1-58-73

RECEPTION OF AYAZ GILYAZOV'S NOVEL "THE WOUND" BY TURKISH READERS

Flera Sagitovna Sayfulina,
Kazan Federal University,
18 Kremlyovskaya Str., Kazan, 420008, Russian Federation,
fsaifulina@mail.ru

In the literary text, writers express their worldview through their people's history and way of life, revealing their national mentality and demonstrating linguistic, visual and artistic resources of their native people.

The article clarifies the issue of other people's perception of the famous Tatar writer Ayaz Gilyazov's novel "Yara" ("The Wound"), which was translated into Turkish by Fatih Kutlu in 2018. To this end, we analyzed and evaluated the critical articles, the opinions of readers and the works of master's students, related to this work and published in Turkish.

Literary translation is the most important method that makes it possible to convey the results achieved in the cultural life and in the literary process to other peoples, thereby achieving mutual understanding between different nations. The exchange of national heritage leads to the literary and cultural dialogue. The article raises the issue of promoting Tatar literature in the literary space of the Turkic world and the world as a whole.

The article clarifies the main conditions for the positive perception of Ayaz Gilyazov's work by Turkish readers, and its psychological impact reflecting the Tatar reality and transmitted in translation. The theme of war cannot leave other Turkic peoples indifferent, while the traditions of the Tatar people resonate with the Turkish audience. It is noted that the language of the work has not lost its originality in translation, as the translator has the ability to convey the writer's thought with all its depth and integrity.

Key words: Ayaz Gilyazov, Tatar prose, novel, literary translation, Fatih Kutlu, theme of war in literature

Introduction

Being the art of speech, a literary work is limited by the framework of a separate language, which can be perceived by the reader who speaks this language, understanding all its nuances. Literature created by representatives of one nation can be transferred to other nations, to readers brought up in a different environment within the framework of other cultural values, mainly in the form of literary translation. Tatar literature has made many successful steps in this field over the past two decades. Literary works, written in the Tatar language, have been published in translations into many languages spoken by the Turkic peoples – Azerbaijanis, Kazakhs, Karakalpaks, Yakuts, etc., especially those speaking Turkish. The prerequisites and results of these literary activities are reflected in the following works [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9].

Ayaz Gilyazov can certainly be called one of the Tatar writers most translated into Turkish in recent times. The communication between the writer and Fatih Kutlu influenced the latter's further translation activities. The first attempt in this direction was made when the prose writer's story "Och Arshyn Zhir" ("Three Yards of Land"), known to a wide circle of Tatar readers, was translated. This work took its rightful place in the list of striking examples from the Tatar literature history in the second half of the 20th century, it is with philosophical depth that the story reveals the spiritual state of the Tatar man who went through difficult trials [10]. After some time, Fatih Kutlu translated into Turkish and published one after another A. Gilyazov's works "Zhomga kon kich belen" ("Friday Night..." – "Cuma günü, akşam...", 2013) [11], "Yazgy kerwannar" ("Spring Caravans" – "Bahar kervanlari", 2018) [13], "Yara" ("The Wound" – "Yara", 2018) [13].

The most interesting question for scholars studying literary translations is the problem of how a literary work exists in another cultural reality. The main goal set in this article is to use the example of A. Gilyazov's story "Yara" ("The Wound" – "Yara", 2018) [13] to assess how the works of Tatar literature are perceived by the

Turkish audience. Translators and scholars are concerned with the question whether the word of a Tatar writer can deeply excite and artistically influence foreign readers who were not aware of the history of the Tatar people in Soviet times, did not know the essence and the subtleties of preserving Tatar national identity, national traditions and customs in conditions of totalitarianism... The fact that the work was translated relatively recently enhances this interest and shows that the question is relevant today.

Turning to previously translated works, one can pay attention to the fact that the writer's story "Och arshyn zhir" ("Three Yards of Land") was highly appreciated by Turkish readers and accepted on the same level as Ch. Aitmatov's novel "Jyldan ozyn kon" / "Mengelek buran" ("The Day Lasts More Than a Hundred Years"). In 2012, the translation of A. Gilyazov's work was noted by the Union of Eurasian Writers as the best translation from Turkic languages into Turkish. This is evidenced by dozens of reviews of the work. Turkish writer Nazmiya Danizer emphasizes the author's skill in conveying the psychological state of his characters, designed to remind the readers of the love for their native land, the duty of each person to their Motherland and parents. After reading the story "Och arshyn zhir" ("Three Yards of Land"), Tagir Taner called A. Gilyazov "the Tatar Stendhal." He was struck by the problematic nature of the work and the breadth of the Tatar writer's philosophical thinking [3, p. 56]

Thus, there is a reason to believe that the first translated work of Ayaz Gilyazov was perceived by the Turkish readership as an important event, as a literary key to Tatar life, it found its reader and was introduced into scientific circulation.

Materials and research methods

The writer's story "Yara" ("The Wound" – "Yara", 2018) did not leave readers indifferent. The veracity of this judgment is confirmed by a significant number of statements made in relation to this work. The object of the article is public response, that is, the readers' opinion regarding this translation, the articles written by Turkish writers-art critics and research works conducted by students and scholars.

Research methods were chosen with regard to the specifics of the object of our study: first of all, we used the cultural-historical and comparative-historical methods of analysis, the commentary-hermeneutic method of evaluating a literary work, as well as the principles of historicism and nationalism.

Discussion

A. Gilyazov always recalled this work with special love: "The closest thing to my soul is "Yara" ("The Wound")" [14]. The writer planned to write it in 1983 when the moral crisis was growing in Soviet society. This is how the writer assessed his work in a letter to T. Aidi: "The story "Yara" ("The Wound") is my face... I finger the buttons of the rosary and feel: they are decreasing! A successful work is a happy old age, it prolongs life, and most importantly, leaves a testament for future generations. I also firmly believe that the Tatars will live on Earth and that the story "Yara" ("The Wound") will not be forgotten" (For more details, see: [15]).

Tatar readers received this work warmly. This story has been thoroughly studied by scholars [15], [16], [17], [18], [19], [20], [21].

In the course of work on the main topic of this research, our attention was drawn to the publication "Ortak Acıların Kitabı / Yara" ("The Book of Common Sorrow / The Wound") by Caner Almaz, placed on the reader's website on the Internet [22]. At the end of his article, the author, who introduced himself as an "Okumayı ve yazmayı sever" ("a lover of reading and writing") entitled his article in such a way as, in our opinion, to reveal the true essence of the analyzed work. In this article, the author shares impressions of his acquaintance with A. Gilyazov's story "Yara" ("The Wound"), his attitude towards the work of the Tatar writer and his thoughts on the story. The author writes it has been for the first time that he got acquainted with the work of this Tatar writer, that through this work, he has discovered a new world – the work of a writer who occupies an important place in Tatar literature. He expresses regret that he did not know this writer before. Discussing the time when the work "Yara" ("The Wound") was written, Caner Almaz reveals the following truth: "Life, death and wounds of war participants; the feeling of loss, the pain of those who were left behind (in their native land) – mothers and fathers who could not take their eyes off the road, along which their beloved sons had walked away, their wives and children... War is the only thing that humanity does not need. There is not a single positive thing created by war. War breeds nothing but human death and a new war" *("Savaşanların yaşadıkları, ölümleri, yaralanmaları; kaybolan insani duygular, geride*

kalanların elemleri, sevdiklerinin yolunu gözleyen anneler, babalar, eşler, çocuklar… Savaş, insanlığın ihtiyacı olmayan tek şey. Savaşın var ettiği iyi hiçbir şey yoktur. Savaş, insan ölümünden ve yeni bir savaştan başka hiçbir şey doğurmaz”).

Speaking about the fate of the main character, the author of the article emphasizes that this work makes it possible for its readers to familiarize themselves with the Tatar people’s culture noting that the culture of the Turkic-Tatar people has much in common. In particular, he notes the common features characterizing village life. “The writer Gilyazov’s lyrical language attracts the reader, you see real sorrows consumering the protagonist’s life. It is this aspect that “ties” you to the work. You cannot help but think that war brings common suffering, that the wounds, inflicted on every nation, are the same. And he concludes: “’The Wound’ is one of the works that has the ability to evoke deep feelings in the reader”.

After reviewing the article, we came to the following conclusions: Caner Almaz, as one of the Turkish literary readers, clearly understands the essence of A. Gilyazov’s story “The Wound”, its main idea that war brings only troubles, wounds and misfortunes; comparing it to his world, the worldview of his people, their cultural wealth, he managed to identify and evaluate common aspects in the life of the two nations, their worldview. That means the translation of the work has achieved its goals.

Esra Karadogan’s (Esra Karadoğan) article “Savaşin Açtiği Büyük Yara” (“The Great Wound of War”) [23] is an example of critical thinking. At one time, a graduate of the Turkish Anadolu Lyceum (Anadolu Lisesi) and Istanbul University (İstanbul Üniversitesi), known to the Turkish audience for her reviews of literary works on the pages of periodicals, she published this article immediately after the translation of the story “The Wound” (March 29, 2018) into Turkish. The article attracts the readers’ attention from the very first sentence: “The Wound” is one of the four books by Ayaz Gilyazov, translated into Turkish by Fatih Kutlu, which I have read for the first time. Reading a book by the writer I still know little about, I can say without hesitation: “The Wound” is a fascinating story based on real life. You are overcome by the yearning that prevails in the book from its very first lines. This yearning is associated with those who live in conditions of war.” (*“Yara benim de ilk kez okuduğum yazar Ayaz Ğıylecev’in Fatih Kutlu tarafından Türkçe’ye çevrilen dört kitabından biri. Henüz tanımadığım bir yazarın kitabını okurken bazı tereddütlerim olmuyor değil ama Yara, okuru saracak, gerçekçi bir hikâye. Daha ilk satırlarda kitaba hakim olan hüzün sizi yakalıyor. Bu hüzün savaşın ardında kalanlara ait.”)*

The art critic sees the essence of A. Gilyazov’s work in the fact that through the fate of one person, one family, he conveys, in a simple and accessible language, the tragedy of thousands of families who survived the war. “*Süleyman İhtiyar’ın son ümidi de söndü. En küçük oğlu cepheden dönmedi” (“The hope of old man Suleiman went out. His youngest son did not return from the war”).* This sad story begins by describing the feeling of yearning experienced by the old man Suleiman who is desperately waiting for his only son. The readers are clearly mistaken if they think that for the parents, who watch the flower bloom and the songbird land on the windowsill, it might seem better to hear the news of their son’s death than to live in ignorance, such news is unacceptable for parents – this is what the author of the article believes in, relying on the psychological state of the characters, focusing on the skill of the writer who brilliantly conveys the mental state of each character (Gabdulla, his parents, his beloved Zaituna). The force of life in each of these characters is their hope for the return of Gabdulla, and this hope will never fade away, “they keep away from others, withdrawing into themselves, but still striving to live, like a tree branch broken off from the trunk.”

The author, thus, highlights one of the essential qualities of A. Gilyazov’s story – his ability to reveal the psychological state of a person, and explains the influence this tragic story has on the reader. The author sees the essence of this sad and beautiful story in showing how deeply the warfare penetrated into the everyday life of the Tatars, it happened not only at the front, it affected all the people of that time.

The article by Mehmet Akif Ozturk “Gunlum Hep Seni Ariyor, Neredesin Sen” (“My Soul Always Looks for You, Where Are You?!”) was published after the publication of the work “Yara” (“The Wound”) in Turkish, making it the object of research in this article. The title of the paper is consonant with the song of the Turkish-Chechen singer Nesheta Ertash “Neredesin sen?” (“Where Are You?”), which indicates that the theme of the work is not alien to the Turks.

The author cites Sadyk Hidayat’s words *“Shundyi yaralar bar tormyshta, makhau awyruy shikelle ekren-ekren hem yalgyzlyktan ashyi torgan, kimere torgan yaralar” (“There are*

wounds in life that, like leprosy and loneliness, corrode and gnaw slowly") at the beginning of his article, which helps the reader to reveal both the essence of the article and the main theme of the story.

In his article, M. Ozturk calls World War II one of the largest wars in history and notes that many works, dedicated to this war, have been created in world literature. In terms of the influence this war exerted on the lives of home front workers, A. Gilyazov's story "Yara" ("The Wound") is especially close to the work "Anam kyry" ("Mother's Field") by Ch. Aitmatov.

This article is notable for being informative: it introduces Turkish readers to the personality and work of the Tatar writer A. Gilyazov, familiarizing them with his works translated into Turkish. It provides information about the original structure of the 160-page work "Yara" ("The Wound"), its characters, events and plot. Referring to the title of the work, the author notes that the mental state of the characters is connected with the fate of their sons lost in the war; a change of yearning for hope runs through the entire story and increases emotional pain.

When describing the image of Zaytuna in the story, the author of the article refers to the work "Kyzyl yaulykly guzelkeem" ("My Beauty in a Red Scarf") by Chingiz Aitmatov. This story was made into a film in Turkey (1977), where the famous Turkish film star Turkan Shoray played the role of Asiya. The article draws a parallel between the way Asiya was waiting for her husband and the way Zaituna was waiting for her Gabdulla; this helped the Turkish reader delve into the work of the Tatar writer and understand the feelings experienced by its characters.

M. Ozturk draws attention to the fact that the history of one family is conveyed through the experiences of parents and their sons, and the bitterness of war is conveyed through a love story, which is the success of the "Yara" ("The Wound") author. "The characters are described in a true-to-life way, the time and place are conveyed with amazing skill and with great success. The main thing is that the events are convincingly depicted, and that the reader is truly immersed in the book. The end of the story is unexpected".

As one of the valuable aspects of the story, the author notes the abundance of Tatar traditions and customs; summing up the idea, he writes that "'Yara' ('The Wound') is one of the best novels that I have read recently. I look forward to other works by A. Gilyazov coming to the Turkish reader..."

Adalet Chavdar's (Adalet Çavdar) article "Savaş hakkında bugünlerde okunması gereken eserlerden: 'Yara'" ("Works about war that should be read today: 'The Wound'") [25] begins by introducing the Turkish reader to the biography of the Tatar writer, his fate and his works translated into Turkish by Fatih Kutlu.

*"**"Yara**", savaş hakkında belki de bugünlerde okunması gereken önemli eserlerden biri. Ayaz Ğıylecev bütün dünya için geçerli ortak bir acıdan bahsediyor ve bu acıyı bir anne ve babanın hikayesi ile anlatmaya başlıyor. Ne kadar klişe bir cümle olarak tınlasa da kulağınızda Yara, okurken okurunu yaralayan romanlardan biri. Kalbinizi avucunuzun içiyle sıkmayı gayet iyi biliyor".* ("'Yara' ('The Wound') is one of the significant works about war that is worth reading today. Ayaz Gilyazov describes the grief common to the whole world and explains this situation through the story about parents. No matter how repetitive it may sound, "Yara" ("The Wound") is a novel which makes the reader feel emotional pain while reading. The author knows perfectly well the secrets of how to squeeze hearts with his palms") [25].

The author of the article points out that the essence of the work is in the power of love, in the feelings experienced by the parents of Tatar sons wounded in the war, missed and captured; he notes the author's skill to show unrecognizable changes caused by the complex fate of Gabdulla. "Their meeting many years later turns out to be truly tragic. Inside the story, there are scenes in which a person's soul falls apart. Thanks to the mastery of Ayaz Gilyazov's description, it seems as if you were watching some kind of an emotionally difficult film. You will think about the young people who left, did not return, could not return and could never be the same as they used to be before. If one of your loved ones is among them, the novel will be perceived as reality, not as fiction".

The work describes ordinary fates. The article concludes we should be ashamed if we are not able to understand that, despite the fact that almost a century has passed, the war has not brought any benefit to humanity, only pain.

If we seek to determine how A. Gilyazov's work will be perceived by the Turkish audience, it is important to refer to the opinions of young scholars giving a scientific assessment of the writer's work, including this story. Written by Burak Dönmez (Burak Dunmez), a student of the Department of Turkish Language and Literature at

the Institute of Social Sciences of the Turkish İnönü University (Malatya), the master's thesis, based on the story "Yara" ("The Wound"), is distinguished by a deep reflection on the work. It is gratifying that the scientific advisor of this work is our fellow countrywoman, Prof. Ramilya Yarullina-Yildirym who used to work at Kazan Federal University.

This 175-page work "Edebiyat ve kültürel değerler bağlaminda tatar yazar Ayaz Giylecev'in Yara romani" ("The Tatar writer Ayaz Gilyazov's novel "The Wound" in the context of literary and cultural values") [26] is of interest to the Tatar reader, primarily, as a part of the course of "cagdas edebietler" (modern literatures) in Turkish universities: the literatures of the Turkic peoples, including Tatar literature.

The fact that the work was prepared and presented by a reader - a Turk who is not very familiar with Tatar literature and culture, justifies the fact that a significant part of the work consists of information on the history of the Tatar nation, its current state, works of Tatar oral folk art and history of literature. Three parts of the work are devoted to the place Ayaz Gilyazov holds in the history of Tatar literature, biographical information about the writer and materials about his creative path, his prose and drama works.

The main part of the work is devoted to the analysis of the novel "Yara" ("The Wound"). It should be noted that the value of this master student's paper is his study of a significant number of articles related to A. Gilyazov, introducing them into scientific circulation, providing Turkish readers with the opportunity to familiarize themselves with these works.

While analyzing the story, the Turkish student makes interesting judgments about the plot of the work, the construction peculiarities of its sections, the techniques used, its genre features and composition. Our attention is drawn to the fact that the young scientist pays special attention to the concept of "Yara" ("Wound") and makes an attempt to reveal the essence of the work through it.

The master's thesis focuses on the fact that the author tests all the characters in the story through the concept of "wound". The young scholar points out that this word is used as a key to test his characters for human qualities.

Reflecting on the meaning of the word "wound", Burak Dönmez (Burak Dunmez) reasons as follows:

"Firstly, the word is used in its literal meaning: the numerous wounds of the main character of the story – Gabdulla. Gabdulla was wounded several times in battle, mortally wounded several times, but despite numerous and serious wounds, he survived. It seems that there was something protecting this man... This conclusion prompts the author to look for the explanation; makes him think about the protagonist's parents, relatives and fellow villagers"[26, p. 92].

Before describing Gabdulla's wound, the author draws our attention to the fact that the word "wound" is used both literally and figuratively to reveal the fate of his characters:

The famine of 1921 deeply wounded the souls of many. Having described one event associated with those years, the researcher evaluates it through the concept "wound". One night, a poor man Badri's son Kamali comes into Zuleikha and Suleiman' house to steal a piece of bread, but Suleiman catches him. In anger, he rushes at Kamali, brandishing his axe. At this moment, his wife Zuleikha, for the first time in her life, contradictes her husband and gets her hand wounded with that ax. Thus, Zuleikha, risking her own life, saves Kamali from death and her husband from murder. Since then, she keeps helping her neighbours, saving many of them from starvation with her cows' milk. The wound on Zuleikha's hand and the emotional wounds of the surviving neighbours remain as the memories of those difficult years.

As another example, Burak Dunmez mentions the event related to Shakur. He realizes that the meeting of the parents, who are waiting for their son from the war, with Shakur, who has returned from the war, is a way to explain how deep and heartbreaking the wound inflicted by the war is. Before the war, Shakur was a slender, tall, strong young man, but now he is skin and bones, with a bent back, with traces of wounds on his face. "These words show that the war and the totalitarian regime oppress, weaken and humiliate people physically and spiritually. Describing Shakur's physical and mental state before going to the war and after returning from the war, the writer shows what disastrous consequences war leads to. In addition to physical and external wounds, the young man experiences psychological pressure, fear and despair, all of these states of mind are reflected in his behaviour and manner of communication. The return of Shakur initially gives hope to Suleiman and Zuleikha, but when they hear from him what happened in the war, their hopes fade". In this case, the hero's external and mental wounds are the focus of the author's attention.

The young scholar draws attention to the part of the story telling about two other Zuleikha and Suleiman's children, besides Gabdulla. When talking about their daughter Razia, the reviewer does not describe her as a kind girl showing concern for her parents; so, in the end, Razia, having married a Russian guy, leaves the village, wounds her parents in the heart and moves away from them and from her nation. Here, the young researcher touches on another issue: mixed marriages, and comes to a great generalization: "In the image of the girl who has forgotten about her Tatar origins, the author discusses those who marry a representative of another nation and forgets their language, he calls this "a national disease" inherent in all modern Turkic peoples". He emphasizes that what happens is a tragedy, a great spiritual wound for the nation.

Another wound in Suleiman and Zuleikha's souls is the senseless death of their second son Yusufzyan who did not even go to the war.

The master student specifically highlights the image of Zaituna whom Gabdulla loved before the war. The war cut her happiness short. The young scholar understands that she got married out of despair. He is right when he says that the girl's marriage is her misfortune and a mental wound for Gabdulla's parents.

"In the novel, Zaituna experiences a spiritual upsurge. She moves to become a support for Gabdulla who has renounced the whole world suffering from mental and physical wounds and hoping she has been waiting for years. Ayaz Gilyazov characterizes Zaituna as the guardian and continuer of the nation, she is characterized by patience and pride, which are inherent in the Tatar people".

Thus, at the end of his analysis, the Turkish student comes to the conclusion that these sorrowful wishes, the prayers of the parents who survive great disasters, whose mental wounds never get healed, finally make Gabdulla, exhausted by mental and physical wounds, return to his native village, give him the strength to overcome himself. The writer Ayaz Gilyazov does not deprive his parents, Suleiman and Zuleikha who patiently survive all these trials and wounds, from their last hopes, the author lets them see their son, and the fact that Zaituna, having taken her child, comes to Gabdulla's home, testifies to the degree of the author's justice and mercy.

Result

Our analysis of the articles and notes by the authors who familiarized themselves with the translation of Ayaz Gilazov's story "Yara" ("The Wound") into Turkish served as the basis for the following conclusions:

Firstly, we would like to emphasize how important literary translation is for the world recognition of Ayaz Gilyazov's works and Tatar literature in general. Of course, by conducting systematic work in this direction, we promote translations into different languages of the most striking works that reflect the noble qualities of the Tatar people, historical truth, the principles of Tatar life, creating multifaceted national images. By familiarizing other peoples with the literary heritage of the Tatars through translations into other languages, we enhance literary interactions, spiritual and moral mutual understanding of peoples and contribute to the dialogue among cultures.

The translator should be able to convey the meaning of the work to a foreign audience, owing to his/her thorough knowledge of the language, his/her ability to think creatively and a clear understanding of the unique living conditions and worldview of both nationalities.

The clear perception, subtle analysis and the ability to truly appreciate Gilyazov's text indicate that the translation was carried out by Fatih Kutlu with a deep understanding of the language specifics.

The authors of the analyzed articles, as indicated above, clearly understand the semantic depth of the story "Yara" ("The Wound") and its main idea. A. Gilyazov shows the life of ordinary residents of one Tatar village during World War II and in subsequent years. The characters, depicted in the work, undergo difficult trials throughout their country's history; at the same time, they preserve their humanity.

Making an attempt to interpret the multifaceted meaning of the title of the story "The Wound", Turkish readers make conclusions that give impetus to reflection.

The authors of the articles focus on the most important technique employed by Ayaz Gilyazov – his psychologism, the ability to reveal the spiritual world of a person. At the same time, this story places emphasis on reflecting the national traditions of the Tatar people, which have a lot in common with the Turkish people.

Conclusion

Thus, reading the work of Ayaz Gilyazov in translation, the Turkish audience realizes that the essence of the story "Yara" ("The Wound") is the deep experiences, adversities and incurable wounds inflicted by World War II on the life of the Tatar people, that war is an unnecessary source of disasters and misfortunes for humanity. Discussing this translation, the authors are doing important and useful work disseminating knowledge about Tatar literature and the works of Ayaz Gilyazov among Turkish readers.

References

1. Khannanov, R. (2011). *Turetsko-tatarskie literaturnye svyazi* [Turkish-Tatar Literary Connections]. Ogni Kazani. No. 2, pp. 78–83. (In Russian)

2. Saifulina, F. S. (2014). *Tatarsko-turetskie kul'turnye i nauchnye vzaimosvyazi: istoriya i sovremennost'* [On Tatar-Turkish Cultural and Scientific Interactions: Past and Present]. Filologiya i kul'tura. Philology and Culture. No. 2 (36), pp. 322–326. (In Russian)

3. Khabibullina, Eh. K. (2016). *Yazykovye transformatsii pri perevode tatarskoi literatury na turetskii yazyk: dis. ... kand. filol.n.* [Language transformations when translating Tatar literature into Turkish: Ph.D. Thesis]. 283 p. Kazan', KFU. (In Russian)

4. Saifulina, F. S., Valieva, A. (2017). *Fatih Kutlu: A Translator and Advocate of Tatar Literature in Turkey*. F. Kutlu kak perevodchik i propagandist tatarskoi literatury v Turtsii. Tatarica. No. 2 (9), pp. 42–63. (In English, in Tatar)

5. Saifulina, F. S. (2022). *Rol' perevodov tyurkoyazychnoi literatury v mezhkul'turnom dialoge* []. Sbornik materialov Mezhdunarodnoi nauchno-prakticheskoi konferentsii "SHAKARIMOVSKIE CHTENIYA – 2022", posvyashchennoi tvorchestvu velikogo gumanista, genial'nogo myslitelya, klassika kazakhskoi literatury Shakarima Kudaiberdieva. Pp. 23–27. Semei, NAO Univ. im. Shakarima. (In Russian)

6. Saifulina, F. S. (2023). *Sovremennoe sostoyanie perevoda tatarskoi literatury na tyurkskie yazyki* [The Role of Translations of Turkic Literature in Intercultural Dialogue]. Materialy Mezhdunarodnoi nauchno-teoreticheskoi konferentsii "Aktual'nye voprosy issledovaniya fol'klora i istorii literatury tyurkoyazychnykh narodov" (k 90-letiyu Zasluzhennogo deyatelya nauki Respubliki Karakalpakstan, doktora filologicheskikh nauk, professora Abdisaita Pakhratdinova). Pp. 12–16. Nokus, NGPI im. Azhiniyaza. (In Russian)

7. Saifulina, F. S., Mingazova, L. I. (2023). *Strategii perevoda tatarskoi literatury na tyurkskie yazyki: istoriya i sovremennoe sostoyanie* [Strategies for Translating Tatar Literature into Turkic Languages: History and Current State]. Polilingvial'nost' i transkul'turnye praktiki. Tom 20, No. 4, pp. 659–672. (In Russian)

8. Birsel Оruҗ Aslan, Khairetdinova, R. R., Iusuf Ozchoban, Sadekova, A. Kh. (2019). *Tatarskaya literatura v Turtsii: osobennosti bytovaniya i izucheniya* [Tatar Literature in Turkey: Recognition and Research Trends]. Tatarica. No. 2 (13), pp. 51–27. (In Russian)

9. Zaripova-Chetin, Ch. A., Nurmukhametova, R. S. (2023). *Trudnosti perevoda: na primere perevoda na turetskii yazyk povesti Galimzhana Ibragimova "Chubaryi"* [Translation Problems Encountered When Translating Galimzhan Ibragimov's Works into Turkish (based on the story "Almachuar" ("Chubary"))]. Tatarica. No. 2(20), pp. 7–25. (In Russian)

10. Ğıylecev, A. (2013). *Bir Avuç Toprak* ["Three Yards of Land"]. Perevod. F. Kotly. 113 p. Ankara, "Bəngү – perevod ne znayu, vozmozhno chto-to na turetskom, translit BengU" izd. (In Turkish)

11. Ğıylecev, A. (2013). *Cuma günü, akşam...* ["Friday Night..."]. Perev. F. Kotly. 202 p. Ankara, "Bəngү" izd. (In Turkish)

12. Ğıylecev, A. (2018). *"Bahar kervanlari"* ["Spring Caravans"]. Perev. F. Kotly. 96 p. Istanbul, Palto Yayinevi. (In Turkish)

13. Ğıylecev, A. (2018). *"Yara"*. ["The Wound"]. Perev. F. Kotly. 160 p. Istanbul, Palto Yayinevi. (In Turkish)

14. Kamaletdinova, R. (1998). *Moguchii orator* [Mighty Speaker]. Syuyumbika. No. 1, pp. 12–14. (In Russian)

15. Khabutdinova, M. M. *Obshchii obzor tvorchestva Ayaza Gilyazova za 1986–1991 gody* [General Overview of Ayaz Gilyazov's Work for 1986–1991]. Gilazov A. M. Izbrannye proizvedeniya 6 t. 5 t. Kazan', Tat. knizhn. izd. (In Russian)

16. Minnullin, F. (1994). *Topor v rukakh zlodeev: stat'i literaturnoi kritiki* [An Axe in the Hands of Villains: Articles of Literary Criticism]. 143 p. Kazan', Tat. knizhn. izd. (In Russian)

17. Sakhapov, A. (1999). *Litso spravedlivosti* [The Face of Justice]. Nasledie. No. 6, pp. 102–152. (In Russian)

18. Zagidullina, D. (2015). *Tatarskaya literatura 1960–1980-kh godov: ploshchadi dlya vozrozhdeniya i avangardnye poiski* [Tatar Literature of the 1960–1980s: Areas for Revival and Avant-Garde Searches]. 346 p. Kazan', Tat. knizhn. izd. (In Russian)

19. Khabutdinova, M. (2010). *Sakral'naya toponimika v tvorchestve Ayaza Gilyazova* [Sacral Toponymy in the Works of Ayaz Gilyazov]. Vestnik Tatarskogo gosudarstvennogo gumanitarno-pedagogicheskogo universiteta. No. 4 (22), pp. 235–240. (In Russian)

20. Khabutdinova, M. (2014). *Fol'klornye obrazy v povesti A. M. Gilyazova "Rana"* [Folklore Images in the Story "The Wound" by A. M. Gilyazov]. Fol'klor v sisteme natsional'nykh i obshchechelovecheskikh tsennostei: materialy Mezhdunarodnoi nauchno-prakticheskoi konferentsii, posvyashchennoi 110-letiyu so dnya rozhdeniya Khamida Khusnutdinovicha

Yarmukhametova. Pp. 200–205. Kazan', IYALI. (In Russian)

21. Khabutdinova, M. (2012). *Khronotop dver' m ego funktsionirovanie v proizvedeniyakh Ayaza Gilyazova* [The Chronotope *Door* and Its Functioning in the Works of Ayaz Gilyazov]. Yazyk i literatury narodov Povolzh'ya: problemy mezhkul'turnoi kommunikatsii: Sbrnik trudov 1 Vserossiiskoi internet-konferentsii s mezhdunarodnym uchastiem. Kazan', 1–3 oktyabrya 2012 g. Kazan', izd-vo Kazanskii universitet, pp.132–138. (In Russian)

22. Caner Almaz. *Ortak Acilarin Kitabi / Yara* [“The Book of Common Sorrow / The Wound”]. URL: http://www.neokuyorum.org/ortak-acilarin-kitabi-yara/ (In Turkish)

23. Esra Karadoğan. (2018). *Savaşin Açtiği Büyük Yara* [“The Great Wound of War”]. Iz lichnogo arkhiva M. Khabutdinovoi. 2 p. (In Turkish)

24. Mehmet Akif Ozturk. (2018). *Gunlum Hep Seni Ariyor, Neredesin Sen* [“My Soul Always Looks for You, Where Are You?!”]. Temmuz, Istanbul, No. 12, pp. 65–66. (In Turkish)

25. Adalet Çavdar. *Savaş hakkında bugünlerde okunması gereken eserlerden: “Yara”* [One of the Must-Read Works about War These Days: “The Wound”]. Edebiyathaber.net (9 Mart 2018). URL: http://www.edebiyathaber.net/yara-adalet-cavdar. (In Turkish)

26. Burak Dönmez. (2023). *“Edebiyat ve kültürel değerler bağlaminda tatar yazar Ayaz Giylecev’in Yara romani: Yüksek Lisans Tezi”* [Tatar writer Ayaz Gylecev's novel “Yara” in the context of literary and cultural values: Master's Thesis]. Danişman. Prof. Dr. Ramilya Yarullina Yildirim. Malatya: Inönü Üniversitesi , 174 p. (In Turkish)

АЯЗ ГЫЙЛӘҖЕВНЫҢ «ЯРА» ПОВЕСТЕ: ТӨРЕК УКУЧЫСЫНДАГЫ РЕЦЕПЦИЯСЕ

Флёра Сәгыйтъ кызы Сәйфуллина,
Казан федераль университеты,
Россия, 420008, Казан ш., Кремль ур., 18 нче йорт,
fsaifulina@mail.ru

Әдәби текстта язучы үзенең дөнья турында күзаллавын үз халкының тормышы, тарихы, көнкүреше аша чагылдыра, аның милли менталитетын ача, туган халкының тел-сурәтләү чараларын, сәнгати ресурсларын күрсәтә.

Мәкалә татар халкының танылган язучысы Аяз Гыйләҗевның төрек теленә Фатих Кутлу (Fatih Kutlu) тарафыннан тәрҗемә ителгән «Яра» («Yara», 2018) повестеның чит аудитория тарафыннан кабул ителүе мәсьәләсен ачыклауга багышланган. Әлеге максатка ирешү юнәлешендә мәкалә авторы тарафыннан өйрәнү объекты итеп алынган әсәргә мөнәсәбәтле төрек телендә басылып, дөнья күргән тәнкыйди мәкаләләр, укучылар фикере, аерым вузларда укучы магистрлар тарафыннан башкарылган хезмәтләр анализланды, бәяләнде.

Әдәби тәрҗемә – халыкның мәдәни тормышында, әдәби барышында ирешкән казанышларын башка халыкларга җиткерергә, шуның аша төрле халыкларның бер-берсен аңлауларына ирешүгә этәреш ясый торган иң мөһим алым. Милли мирас белән алмашу әдәби һәм мәдәни диалогка китерә. Автор тарафыннан татар әдәбиятын төрки халыклар һәм, гомумән, дөнья әдәби пространствосына чыгару, таныту мәсьәләсе дә күтәрелә.

Мәкаләдә Аяз Гыйләҗев әсәренең төрек укучысы тарафыннан уңай кабул ителүенең төп шартлары, татар чынбарлыгын чагылдырган һәм тәрҗемәдә генә җиткерелгән әсәрнең төрек укучысына психологик яктан тәэсире, сугыш темасының башка төрки халыкларны да битараф калдырмавы, татар халкының гореф-гадәтләре төрек аудиториясендә дә аваздашлык табуы ачыклана. Әсәр теленең тәрҗемәдә дә төп нөсхәдәге тәэсирлелеген югалтмавы, тәрҗемәченең язучы фикерен бөтен тирәнлеге, бөтенлеге белән җиткерү сәләтенә ия булуы билгеләнә.

Төп төшенчәләр: Аяз Гыйләҗев, татар прозасы, повесть, әдәби тәрҗемә, Фатих Кутлу, әдәбиятта сугыш темасы

Кереш

Сүз сәнгате булган әдәби әсәр аерым тел кысалары белән чикләнгән һәм ул әлеге телне белгән, аның бөтен нечкәлекләрен аңлаган укучы тарафыннан гына кабул ителә ала. Бер халык вәкилләре тарафыннан тудырылган әдәбиятны башка халыкларга, башка мохиттә, башка мәдәни кыйммәтләр кысаларында тәрбияләнгән укучыга, нигездә, әдәби тәрҗемәдә генә җиткерергә мөмкин. Татар

әдәбияты соңгы ике дистә елларда бу өлкәдә шактый уңышлы адымнар ясады. Татар телендә язылган әдәбият үрнәкләре аеруча тугандаш төрки халыклар – азәрбайҗан, казах, каракалпак, якут һ. б. телләргә, аеруча актив рәвештә төрек теленә тәрҗемә итеп бастырылды. Әлеге юнәлештәге эшчәнлекнең алшартлары һәм нәтиҗәләре мәкалә авторы тарафыннан башкарылган алдагы хезмәтләрдә дә чагылыш тапты [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9].

Төрек теленә соңгы чорда иң күп тәрҗемә ителгән татар язучыларының берсе буларак, һичшиксез, Аяз Гыйләҗев исемен атарга мөмкин. Мәшһүр язучы үзе исән вакытта булган сөйләшүе-аралашуы Фатих Кутлуның киләчәктә тәрҗемәчелек эшенә керешүенә йогынты ясый. Бу юнәлештә беренче омтылыш – прозаикның киң катлам татар укучысына танылган, XX гасырның икенче яртысы татар әдәбияты тарихының күркәм үрнәкләре исемлегендә лаеклы урынны алган повесте – фәлсәфи тирәнлек белән катлаулы сынау елларын узган татар кешесенең рухи халәтен ачуга юнәлдерелгән «Өч аршын җир» («Bir avuç toprak», 2008; 2011) әсәрен тәрҗемә итүдән башланды [10]. Күпмедер вакыттан соң тәрҗемәче тарафыннан бер-бер артлы А. Гыйләҗевның «Җомга көн, кич белән...» («Cuma günü, akşam...», 2013) [11], «Язгы кәрваннар» (“Bahar kervanlari», 2018) [13] , «Яра» (“Yara”, 2018) [13] әсәрләре тәрҗемә ителеп, Төркиядә дөнья күрде, төрек укучыларына тәкъдим ителде.

Әдәби тәрҗемәләрне өйрәнүче галимнәр өчен – әсәрнең икенче мәдәни чынбарлыкта яшәве, үз укучысын табуы проблемасын өйрәнү аеруча кызыклы мәсьәлә. Әлеге мәкаләдә куелган төп максат та – А. Гыйләҗевның «Яра» («Yara», 2018) [13] повесте мисалында татар әдәбияты үрнәкләренең төрек аудиториясендә яшәве-таралуын, укучы тарафыннан кабул ителүен, нинди тәэсир калдыруын бәяләүдән гыйбарәт. Совет чорында аралар ераклашкан, татар халкы тарихыннан хәбәрдар булмаган, тоталитаризм шартларында милли яшәешебезнең, гореф-гадәтләребезнең сакланышы асылын, нечкәлекләрен белмәгән, аңламаган чит ил аудиториясенә татар язучысының сүзе бөтен тирәнлеге белән ирешерме, аларны да дулкынландырырмы, сәнгати яктан тәэсир итәрме дигән сораулар, әлбәттә, тәрҗемәчене дә, бу мәсьәләне өйрәнүче галимнәрне дә борчый. Әсәрнең чагыштырмача соңгы вакытта тәрҗемә ителүе, ягъни вакыт аралыгының кыска булуы – әлеге кызыксынуны аеруча арттыра, мәсьәләне актуальләштерә.

Алдарак тәрҗемә ителгән әсәрләренә мөрәҗәгать итсәк, язучының «Өч аршын җир» повесте төрек укучылары тарафыннан югары бәяләнеп, Ч. Айтматовның «И дольше века длится день» («Елдан озын көн») романы белән бер дәрәҗәдә кабул ителүенә игътибарны юнәлтергә мөмкин. 2012 елда А. Гыйләҗевның әлеге әсәренең тәрҗемәсе Евразия Язучылар берлегенең төрки телләрдән төрекчәгә иң яхшы тәрҗемә ителгән әсәре буларак билгеләп үтелде. Әсәргә язылган дистәләгән бәяләмәләр шул хакта сөйли. Төрек язучысы Назмия Данизер укучыларда туган җиргә мәхәббәт, һәр инсанның туган җире һәм ата-анасы каршындагы бурычы турында искә төшерүгә юнәлтелгән геройларның психологик характеристикасын бирүдә авторның осталыгын ассызыклый. «Өч аршын җир» повестен укыгач, Таһир Танер А. Гыйләҗевны «татар Стендале» дип атый. Аны әсәрнең проблематикасы, татар язучысының фәлсәфи фикерләү киңлеге сокландыра [3, б. 56].

Шул рәвешле, Аяз Гыйләҗевның тәрҗемә ителгән беренче әсәре төрек укучылары аудиториясендә бер вакыйга буларак кабул ителде, татар тормышына әдәби ачкыч кебек игътибар үзәгендә торды, үз укучысын тапты һәм галимнәр тарафыннан фәнни әйләнешкә кертелде дип ышанып әйтергә нигез бар.

Тикшеренү материаллары һәм методлары

Язучының «Яра» («Yara», 2018) повесте да укучыны битараф калдырмады. Бу фикернең хак булуын әсәргә мөнәсәбәттә язылган фикерләрнең шактый булуы раслый. Мәкаләнең өйрәнү объекты да – шушы кайтаваз, ягъни әлеге өйрәнелә торган әсәрнең тәрҗемәсенә мөнәсәбәтле язылган укучы фикере, төрек язучы-тәнкыйтьчеләре тарафыннан язылган мәкаләләр, студентлар аудиториясенең, галимнәрнең фәнни эшләре.

Тикшерү методлары өйрәнү объектының үзенчәлеген исәпкә алып сайланды: беренче чиратта, анализлауның культура-тарих, чагыштырма-тарихи методлары, әдәби әсәрне бәяләүдә шәрехләү-герменевтика алымы файдаланылды, шулай ук тарихилык һәм миллилек принциплары үзәктә тотылды.

Фикер алышу

А. Гыйләҗев бу әсәрен һәрвакыт аерым бер ярату белән телгә ала: «Җаныма иң якыны – «Яра» [14]. Әдип аны 1983 елда, совет җәмгыятендә әхлакый кризис көчәя барган вакытта ук язарга ниятләп куйган була. «“Яра” повесте ул – минем йөз аклыгым... Тәсбих төймәләрен саныйм да саныйм, сизәм: алар кимеп бара! Уңышлы әсәр – бәхетле картлык ул, гомерне озайтучы дәрман, иң мөһиме – киләчәк буыннарга васыять тә ул. Әле мин татарлар җирдә яшәр, татар яшәгәндә, «Яра» повестьлары онытылмас дип нык ышанам», – дип бәяли әсәрен язучы Т. Әйдигә язган хатында [15].

Татар укучылары бу әсәрне бик җылы кабул иттеләр. Галимнәр тарафыннан да бу повесть шактый өйрәнелгән [15], [16], [17], [18], [19], [20], [21].

Төп теманы ачу барышында игътибарны Чанер Алмаз (Caner Almaz) исемле китап укучының Интернет челтәрендәге сайтында тәкъдим иткән «Ortak Acıların Kitabı / Yara» («Уртак хәсрәтләр китабы / Яра») язмасы җәлеп итте. [22] Мәкаләсенең ахырында үзен «Okumayı ve yazmayı sever» ягъни «Укуны һәм язуны сөюче» дип тәкъдим иткән әлеге шәхес, мәкаләсенең исемен, безнең уйлавыбызча, анализлана торган әсәрнең чын асылын ачарлык, мәгънәле итеп биргән. Язмасында автор А. Гыйләҗевның «Яра» повесте белән танышу барышында туган фикерләре, татар язучысы иҗатына мөнәсәбәте, повестька бәйле уйланулары белән бүлешә. Язма авторы әлеге татар язучысы иҗаты белән беренче тапкыр гына очрашуы турында хәбәр итә; әсәр аша үзе өчен яңа дөнья – татар әдәбиятында әһәмиятле урын тоткан язучы иҗатын ачуы һәм әлегә кадәр шундый язучыны белмәве, танымавы өчен күңелендә үкенеч кебек бер хис тоюы хакында яза. Әсәрнең язылу вакыты, темасына тукталып үткәннән соң, Чанер Алмаз «Яра» әсәре тәэсирендә туган түбәндәге хакыйкатьне ача: «Сугышта катнашучыларның тормышы, үлемнәре, яраланулары; югалган кешелек тойгылары, артта (туган җирдә) калучыларның әрнүләре, яраткан уллары киткән юлдан күзен алмаган әниләр, аталар, хатыннар, балалар... Сугыш – кешелеккә кирәкмәгән (ихтыяҗы булмаган) бердәнбер әйбер. Сугыш тарафыннан тудырылган бер генә уңай әйбер дә юк. Сугыш кеше үлеменнән һәм яңа сугыштан башка һичбер әйбер тудырмый». («Savaşanların yaşadıkları, ölümleri, yaralanmaları; kaybolan insani duygular, geride kalanların elemleri, sevdiklerinin yolunu gözleyen anneler, babalar, eşler, çocuklar… Savaş, insanlığın ihtiyacı olmayan tek şey. Savaşın var ettiği iyi hiçbir şey yoktur. Savaş, insan ölümünden ve yeni bir savaştan başka hiçbir şey doğurmaz»).

Повестьтагы төп каһарман язмышын күздән кичергәннән соң, язма авторы әлеге әсәр аша татар халкының мәдәнияте белән танышу мөмкинлеген ассызыклый һәм төрек-татар халыклары мәдәниятендә бик күп уртак яклар барлыгын тоймыйча калып булмавын искәртә. Аеруча авыл тормышындагы уртаклыкларның әсәр буенча дәвам итүен билгеләп үтә. «Язучы Гыйләҗевның лирик теле укучыны үзенә тарта, сез герой тормышындагы хәсрәтләрне ничек булган, шулай күрәсез. Нәкъ шушы як сезне әсәргә «бәйләп куя». Сугышның уртак хәсрәт китерүе, һәр милләткә дә ясаган яралары бертөрле икнәлеге турында уйламыйча булдыра алмыйсыз. «Яра» – укучыны тирән тойгыларга салу көченә ия булган бер әсәр», – дигән йомгак ясый.

Язма белән танышканнан соң түбәндәге нәтиҗәгә киләбез: Чанер Алмаз, әдәбият сөюче төрек укучыларының берсе буларак, А. Гыйләҗевның «Яра» повестеның асылын, сугышның бары тик афәт, яра, хәсрәтләр генә китерүе хакындагы төп фикерен тирән аңлаган; үз дөньясы, үз халкының дөньяга карашын, мәдәни байлыгын күз алдында тоткан хәлдә, ике милләтнең яшәешендәге, дөньяга карашларындагы уртак якларны ачыклаган, бәяли алган. Ягъни әсәрнең тәрҗемәсе – максатына ирешкән.

Эсра Карадоган (Esra Karadoğan) «Savaşin Açtiği Büyük Yara» («Сугыш тарафыннан ясалган олы яра») [23] язмасы мәкалә авторының игътибарын тәнкыйди фикер үрнәге буларак җәлеп итте. Үз вакытында Төркиянең Анадолу лицеен (Anadolu Lisesi) һәм Истанбул университетын (İstanbul Üniversitesi) тәмамлаган, төрек аудиториясенә вакытлы матбугат битләрендә әдәби әсәрләргә рецензия-бәяләмәләре белән танылган әлеге ханымның «Яра» повестеның төрек телендә тәрҗемәсе басылып чыкканнан соң (29 март 2018) дөнья күргән мәкаләсе беренче җөмләсеннән үк укучы игътибарын җәлеп итә: «Яра» минем беренче тапкыр укыган, Аяз Гыйләҗевның Фатих Кутлу тарафыннан төрекчәгә тәрҗемә ителгән дүрт китабының берсе. Әлегә кадәр таныш булмаган бер язучының китабын уку нәтиҗәсендә, бер дә икеләнмичә шуны әйтә алам: «Яра» – укучының күңелен biләп ала

торган, чынбарлыктан алынган хикәя. Китапта беренче юлларыннан ук өстенлек иткән сагыш сезне чорнап ала. Бу сагыш сугыш шартларында яшәүчеләргә бәйле» (*«Yara benim de ilk kez okuduğum yazar Ayaz Ğıylecev'in Fatih Kutlu tarafindan Türkçe'ye çevrilen dört kitabından biri. Henüz tanımadığım bir yazarın kitabını okurken bazı tereddütlerim olmuyor değil ama Yara, okuru saracak, gerçekçi bir hikâye. Daha ilk satırlarda kitaba hakim olan hüzün sizi yakalıyor. Bu hüzün savaşın ardında kalanlara ait».)*

Тәнкыйтьче А. Гыйләҗев әсәренең асылын бер кеше, бер гаилә язмышы аша сугышны башыннан кичергән меңнәрчә гаилә язмышын үзенең уникаль теле белән бик гади дә, үтемле дә итеп җиткерүендә күрә. «*Süleyman İhtiyar'ın son ümidi de söndü. En küçük oğlu cepheden dönmedi»*. – Әлеге моңсу хикәя сугыштан бердәнбер улын көтеп, өмете өзелгән Сөләйман картның сагышын сурәтләү белән башлана. Әмма чәчәк аткан гөлгә карап та, тәрәзә төбенә килеп кунган кошны күреп тә, яхшыга юраган, бернинди хәбәр юклыктан чарасыз калган ата-ана өчен, бәлки, үлем хәбәре килсә дә, җиңелрәк булыр иде дип уйлаган укучы, әлбәттә, ялгыша, мондый хәбәр ата-ана өчен һич кабул итмәслек бер нәрсә, дип фикер йөртә мәкалә авторы әсәр геройларының психологик халәте хакында уйланып, һәр геройның (Габдулла, аның әти-әнисе, сөйгәне Зәйтүнә) күңел халәтен язучы сүз остасы буларак сурәтләп бирүенә басым ясый. Әлеге геройларның һәрберсенең яшәү көче – Габдулланың кайтыр өмете белән бәйле, һәм бу өмет һич сүнмәячәк. Алар башкалардан читләшә, үз-үзләренә бикләнәләр, ләкин кәүсәсеннән каерылган бер агач ботагы кебек барыбер, яшәргә омтылалар.

Шул рәвешле, мәкалә авторы, А. Гыйләҗев повестеның асыл сыйфатларыннан берсе булган – кешенең психологик халәтен ачу осталыгын аерып күрсәтә һәм әлеге сагышлы тарихның укучыга тәэсир көченең сәбәбен аңлата. Әлеге сагышлы һәм гүзәл хикәянең асыл фикерен язма авторы сугышның татарларның көндәлек тормышына никадәр тирән үтеп кергәнен күрсәтүдә һәм аның фронтта гына бармавын, шул чор кешеләренең сагышы булып чагылыш табуын раслауда күрә.

Мәһмәт Акиф Өзтүркнең (Mehmet Akif Ozturk) «Gunlum Hep Seni Ariyor, Neredesin Sen» («Күңелем һәрчак сине эзли, кайларда син?!») [24, б. 65–66] дип аталган язмасы да әлеге мәкаләдә өйрәнү материалы итеп алынган «Яра» әсәренең тәрҗемәсе басылып чыгу уңаеннан дөнья күрә. Язманың исеме төрек чәчән-җырчысы Нәшәт Әрташның «Neredesin sen?» («Кайларда син?») исемле җырыннан алынган булуы ук – әсәрдәге теманың төрекләр өчен дә чит булмавын күрсәтә.

Автор тарафыннан мәкаләсенең башында китерелгән Садык Һидайәтнең *«Шундый яралар бар тормышта, махау авыруы шикелле әкрен-әкрен һәм ялгызлыктан ашый торган, кимерә торган яралар...»* - дигән сүзләре укучыга язманың асыл фикерен дә, повестьның төп мәсьәләсен дә ачарга ярдәм итә.

М. Өзтүрк үзенең мәкаләсендә Икенче Бөтендөнья сугышын – тарихтагы иң зур сугышларның берсе дип атый һәм дөнья әдәбиятында әлеге сугышка багышланган бик күп әсәрләр иҗат ителгән булуын билгеләп үтә. Сугышның тылда яшәүчеләр тормышына йогынтысын тасвир итүе ягыннан А. Гыйләҗевнең «Яра» повестын Ч. Айтматовның «Анам кыры» әсәренә аеруча якын булуын искәртә.

Әлеге язма мәгълүмати булуы белән аерылып тора: ул төрек укучысын татар язучысы А. Гыйләҗев шәхесе, иҗаты, аның төрек теленә тәрҗемә ителгән әсәрләре турында кызыксындырырлык итеп таныштыра. 160 биттән торган «Яра» әсәренең үзенчәлекле структур төзелеше, каһарманнары, вакыйгалары, сюжеты турында мәгълүмат бирә. Әсәрнең исеменә мөнәсәбәтле, геройларның рухи халәте сугышта югалган улларын зарыгып көтү, өметләнү, өметсезлеккә төшү, тагын өметләнү кебек кичерешләр белән бәйле булуы, әсәр буенча өмет һәм өметсезлек хисләренең алышынып, бәгырьне эзгәләвен билгеләп үтә.

Повестьтагы Зәйтүнә образын сурәтләгәндә, мәкалә авторы Чыңгыз Айтматовның «Кызыл яулыклы Гүзәлкәем» (татарча тәрҗемәсе – «Гүзәлем Әсәл») әсәренә мөрәҗәгать итә. Төркиядә фильм буларак төшерелгән әлеге әсәрдәге (1977 ел) Асия ролен башкарган атаклы төрек киносы йолдызы актриса Түркан Шорайның ирен көткән шикелле Зәйтүнәнең дә Габдулласын көтүе арасында паралельләр үткәреп, төрек укучысына татар язучысы әсәрен, геройлары кичерешләрен күзалларга ярдәм итә.

«Яра» әсәрендә М. Өзтүрк авторның уңышы буларак, бер гаилә тарихын ата-аналары, аларның уллары кичерешләре аша бирелүенә игътибар итә, аеруча сугыш хәсрәтләренең

мәхәббәт тарихы аша җиткерелүен аерып күрсәтә. «Әсәрнең каһарманнары тормыштагыча, повестьта вакыт һәм урын-җир гаҗәеп осталык белән, бик уңышлы бирелгән. Иң мөһиме, вакыйгалар ышандыра, укучы чын мәгънәсендә китапның эченә алып кереп китә. Әсәрнең ахыры сюрприз белән тәмамлана».

Автор, шулай ук, әсәрнең кыйммәтле якларыннан берсе буларак, әсәрдә татар милләтенең йолалары, гореф-гадәтләре мул итеп бирелүен атый һәм фикерен йомгаклап, «„Яра“ соңгы вакытларда мин укыган иң шәп романнарның берсе. А. Гыйләҗевнең бүтән әсәрләренең дә төрек укучысына килеп ирешүен түземсезлек белән көтәм...», – дип яза.

Адаләт Чавдарның (Adalet Çavdar) «Savaş hakkında bugünlerde okunması gereken eserlerden: “Yara”» («Сугыш хакында бүгенге көндә укылырга тиешле әсәрләрдән: «Яра») [25] язмасы төрек укучысын татар язучысының биографиясе, язмышы, Фатих Кутлу тарафыннан төрек теленә тәрҗемә ителгән әсәрләре белән таныштырудан башлана.

*«“**Yara**”, savaş hakkında belki de bugünlerde okunması gereken önemli eserlerden biri. Ayaz Ğıylecev bütün dünya için geçerli ortak bir acıdan bahsediyor ve bu acıyı bir anne ve babanın hikayesi ile anlatmaya başlıyor. Ne kadar klişe bir cümle olarak tınlasa da kulağınızda Yara, okurken okurunu yaralayan romanlardan biri. Kalbinizi avucunuzun içiyle sıkmayı gayet iyi biliyor».* («Яра» сугыш турында бүгенге көндә укылырга тиешле әһәмиятле әсәрләрнең берсе. Аяз Гыйләҗев бөтен дөнья өчен уртак булган хәсрәтне сурәтли һәм бу хәлне әти-әни тарихы аша аңлата башлый. Никадәр кабатланган (клише) бер җөмлә кебек колагыгызда яңгыраса да, «Яра» укыган вакытта укучыны яралый торган әсәр (роман). Йөрәгегезне учы белән кысу серләрен бик әйбәт белә автор.) [25]

Мәкалә авторы, шулай ук әсәрнең асылы – сугышта яраланган, югалган, кулга эләккән татар улларының ата-аналары кичерешләре турында, мәхәббәт көче турында булуын күрсәтә; Габдулланың танымаслык булып үзгәрүе, катлаулы язмышын күрсәтү осталыгын билгеләп үтә. «Озак еллар үткәннән соң очрашу, әлбәттә, фаҗига рәвешендә бирелә. Роман эчендә инсанның җанын парча-парча теткәләгән сәхнәләр бар. Аяз Гыйләҗевнең сурәтләве һәм теле аша сезнең күз алдында авыр бер фильм караган кебек тәэсир кала. Киткән, кайтмаган, кайта алмаган, моннан соң беркайчан да элеккеге кебек була алмаган яшьләр турында уйлаячаксыз. Болар арасында сезнең якыннарыгызның берсе булса, роман роман түгел, чынбарлык булып кабул ителәчәк.

Әсәрдә уртак язмышлар сурәтләнә. Йөз елларча вакыт үтсә дә, сугышның кешелеккә бер файда да китермәвен, аннан бары тик әрнү генә калуын аңламавыбыз өчен оят булырга тиеш», – дигән нәтиҗә ясый ул.

А. Гыйләҗев әсәрен төрек аудиториясе ничек кабул итүен ачыклауда язучы иҗатын, шул исәптән әлеге әсәрен дә фәнни анализларга, бәя бирергә омтылган яшь галимнәр хезмәте дә әһәмиятле. Төркиянең ӦНӨНÜ университетының (Малатья шәһәре) Иҗтимагый фәннәр институты Төрек теле һәм әдәбияты бүлегендә укучы магистрант Бурак Дөнмезнең (Burak Dönmez) «Яра» повесте буенча язган магистрлык эше әсәр турында шактый тирән фикер йөртеп язылган булуы белән аерылып тора. Әлеге хезмәтнең фәнни җитәкчесе – якташыбыз, үз вакытында КФУда эшләгән галимә – профессор Рамилә Яруллина-Йылдырым булуы куанычлы.

175 биттән торган әлеге «Edebiyat ve kültürel değerler bağlaminda tatar yazar Ayaz Giylecev’in Yara romani» / «Татар язучысы Аяз Гыйләҗевнең «Яра» романы әдәби һәм мәдәни кыйммәтләр контекстында» [26] дип аталган әлеге хезмәт татар укучысы өчен төрле яктан кызыклы.

Беренчедән, Төркия вузларында «cagdas edebietler» ягъни «замандаш әдәбиятлар» курсы кысаларында төрки халыклар әдәбиятлары, шул исәптән, татар әдәбияты да өйрәнелүе – уңай күренеш.

Әлбәттә, хезмәтнең чит аудитория – татар әдәбияты, мәдәнияте белән бик якын таныш булмаган төрек укучысы тарафыннан әзерләнеп, шул шартларда яклануы, хезмәтнең шактый зур өлешен татар милләте, аның тарихы, бүгенге торышы, татар халык авыз иҗаты әсәрләре, әдәбият тарихыннан да белешмәләр бирелүен аклый. Эшнең 3 бүлекчәсе – язучы Аяз Гыйләҗевнең татар әдәбияты тарихындагы урыны, язучы турында биографик мәгълүматлар, язучының иҗат юлы, проза, драма өлкәсендәге эшчәнлеге турындагы материалларны туплап бирә.

Эшнең төп өлеше «Яра» романын анализлауга багышланган. Бу өлештә магистрантның А. Гыйләҗев иҗатына мөнәсәбәтле шактый мәкаләләр белән танышкан булуы, әлеге хезмәт аша аларны әйләнешкә кертүе, төрек укучысына танышу

мөмкинлеген тудыру ягыннан да эшнең кыйммәтен билгеләп үтергә кирәк.

Төрек студентының анализ барышында әсәрнең сюжеты, бүлекләренең төзелеш үзенчәлекләре, укучыны кызыксындыру максатыннан кулланылган алымнар, жанр, композиция хакында кызыклы фикерләре бар. Безнең игътибарны аеруча яшь галимнең А. Гыйләҗевнең әлеге повестенда – «Яра» төшенчәсенә аерым игътибар бирүе, әсәрнең мәгънәсен шушы төшенчә аша ачырга омтылуы үзенә тартты.

Магистрлык эше авторы әсәрнең геройларын күздән кичергәндә, аларның барысының да автор тарафыннан «яра» төшенчәсе аша сынау үтүләренә игътибар итә. Яшь галим әлеге сүзнең күп геройларны кешелек сыйфатлары булуы ягыннан сынау ачкычы кебек кулланылуын күрсәтә.

«Яра» сүзенең әсәрдә салынган мәгънәсе турында уйланып, Бурак Дөнмез түбәндәгечә фикер йөртә: «Әлбәттә, беренчедән, әсәр авторы әлеге сүзне туры мәгънәдә, әсәрнең төп каһарманы – Габдулланың күпсанлы тән яралары хакында язган булуын искәртә. Габдулла сугышта берничә кат яралана, берничә тапкыр үлем тырнагыннан ычкына, яралары никадәр күп һәм җитди булуына карамастан, ул һаман исән кала. Әлеге геройны нидер саклый кебек... Әлеге нәтиҗә авторны шушы хәлнең сәбәбен эзләргә; каһарманның әти-әнисе, туганнары, авылдашлары турында уйланырга этәреш ясый» [26, б. 92].

Әле Габдулланың яраларын сурәтләүгә кадәр үк язучы «яра» сүзенең һәм туры, һәм күчерелмә мәгънәдә төрле геройлар язмышын ачуда куллануына игътибар итә:

1921 елгы ачлык күпләрнең күңелендә тирән яра булып кала. Әлеге еллар белән бәйле бер вакыйгага тукталып, студент бу вакыйганы да әлеге төшенчә аша бәяли. Хәллерәк тормышта яшәгән Зөләйха һәм Сөләйман өенә бер төн ярлы Бәдри дип аты чыккан кешенең улы Камали ачлыктан бер кисәк икмәк урлау өчен керә, ләкин Сөләйман аны эләктереп ала. Ачудан балта белән селтәнеп, Камалига кизәнә. Шул вакыт хатыны Зөләйха гомерендә беренче тапкыр иренә каршы төшә, балта аның кулын җәрәхәтли. Шул рәвешле Зөләйха үз тормышын куркыныч астына куеп, Камалины үлемнән, ирен кеше үтерүдән саклап кала. Аннан соң да күршеләренә ярдәмләшеп яши, күпләрне сыерларының сөте белән ач үлемнән коткарып кала. Әлеге авыр елларның истәлеге булып, Зөләйханың кул ярасы, исән калган күршеләренең күңел ярасы кала.

Икенче мисал буларак, эшендә Бурак Дөнмез Шәкүр белән бәйле вакыйганы искә ала. Уларын сугыштан көткән ата-ананың сугыштан кайткан Шәкүр белән очрашуы – сугыш ярасының никадәр тирән, бәгырьләргә үтеп керерлек, өметләрне өзәрлек булуын аңлату өчен кулланылуын аңлап бәяли эшнең авторы. Сугыштан алда төз, биек буйлы, көчле егет булган Шәкүр – тире һәм сөякләргә генә калган, аркасы бөкрәйгән, битендә яра эзләре ярылып ята. «Бу сүзләрдән аңлашылганча, сугыш һәм тоталитар режим кешеләрне физик һәм рухи яктан изә, зәгыйфьләндерә, мескен хәлгә китерә. Шәкүрнең сугышка китәр алдыннан һәм сугыштан кайткач булган физик һәм күңел халәтен күрсәтеп, язучы сугышның нинди аяныч нәтиҗәләргә китергәнен күрсәтә. Физик, тышкы ялардан тыш, егет психологик басым кичергән, куркынган, өметен җуйган икәнлеге аның үз-үзен тотуыннан, сөйләшүеннән дә тоелып тора. Шәкүрнең кайтуы башта Сөләйман белән Зөләйханы өметләндерсәләр, аңардан сугышта булганнарны ишеткәч, ата-ананың өметләре сүнә», – дип бәяли төрек студенты. Бу очракта да геройның тышкы җәрәхәтләре һәм җан яралары – аның игътибар үзәгендә тора.

Зөләйха һәм Сөләйманның Габдулладан башка ике балалары турындагы бүлеккә дә игътибар итә яшь галим. Кызлары Разия турында фикер йөрткәндә дә, әсәрне бәяләүче аның әти-әнисенә игелекле кыз булмавына, ахыр килеп, рус егетенә кияүгә чыгып, авылдан киткән Разия әти-әнисенең йөрәгендә җәрәхәт-яра калдыра, һәм алардан, һәм милләттән ераклаша, – дип бәя бирә. Бу урында яшь галим тагын бер мәсьәләгә – катнаш никахлар мәсьәләсенә дә туктала һәм олы гомумиләштерүгә килә: «Үзенең татар анасын имеп үскәнен оныткан кыз бала образында аша автор башка милләткә кияүгә чыгып, үзенең телен, кем икәнен онытучыларны замана төрки халыкларның барысына да хас булган «милли хасталык» дип бәяли. Әлеге хәлнең милләт фаҗигасе, милләт өчен олы рухи яра булуына басым ясый.

Сөләйман һәм Зөләйханың өметләре булып туган икенче уллары Йосыфҗанның сугышка барып җиткәнче үк мәгънәсез үлеме – ата-ана күңелендә тагын бер яра булып ята.

Эшне башкаручы студент Габдулланың сугышка кадәр үк яратып йөргән кызы –

Зәйтүнә образына аерым тукта. Сугыш аның да өметен өзә, бәхетен кисә. Аның кияүгә чыгуы да – башка өмет калмаудан булуын аңлый яшь галим. Кызның кияүгә чыгуы – аның бәхетсезлеге, Габдулланың эти-әнисе өчен – җан ярасы булып әверелә, диюе белән хаклы.

«Романда Зәйтүнә рухи үсеш кичерә. Ул рухи һәм тән яраларына дучар ителеп, бөтен дөньядан ваз кичкән Габдуллага терәк булу өчен үзе дә елаудан һәм хәсрәттән арыну һәм еллар буе көткән өметенә ирешү өчен көченә. Аяз Гыйләҗев Зәйтүнәне, татар халкына хас булган сабырлык һәм горурлык кебек сыйфатларны, милләтне саклаучы, дәвам иттерүче буларак тәкъдим итә», – дип бәяли.

Шул рәвешле, анализ ахырына әлеге олы хәсрәтләрне кичергән, җан яралары һич басылмаган ата-ананың җан ачысы белән теләгән теләге, догалары – күңел һәм тән яралары белән гарипләнгән Габдалланы соңгы тапкыр туган авылына кайтырга этәрә, үзен-үзе җиңәргә көч бирә, дигән нәтиҗәгә килә төрек студенты. Шушы кадәр сынауларны-яраларны сабырлык белән кичергән ата-ана – Сөләйман белән Зөләйханы язучы Аяз Гыйләҗев соңгы өметләреннән аермаган, уллары белән кавыштырган һәм Зәйтүнәнең дә баласын алып, аның өенә килүе – авторның соң дәрәҗәдә гадел һәм мәрхәмәтле булуын раслый, дип яза.

Нәтиҗә

Аяз Гыйләҗевның «Яра» повестеның төрек теленә тәрҗемәсе чыкканнан соң әсәр белән танышып, үз фикерләрен укучыга җиткергән авторлар язмалары белән танышу, анализлау, аларның төп фикерен аерып чыгару түбәндәге фикерләргә килергә нигез булды.

Беренчедән, Аяз Гыйләҗев әсәрләрен генә түгел, гомумән татар әдәбиятын дөньяга танытуда әдәби тәрҗеманең никадәр кыйммәтле һәм кирәкле эш булуына тагын бер кат басым ясыйсы килә. Әлбәттә, әлеге юнәлештәге эшчәнлекне планлы рәвештә дәвам иттереп, татар халкының асыл сыйфатларын күрсәткән, тарихи дөреслекне, татарча яшәү принципларын чагылдырган, киңкырлы милли образлар тудырган иң матур әсәрләрне төрле телләргә тәрҗемә итү – кирәкле һәм актуаль эш. Башка телләргә тәрҗемә ителү аша татар әдәби мирасы белән башка халыкларны таныштыру, әдәбиятлар алмашынуга, халыкларның бер-берсен тануына, рухи-әхлакый аңлашуга, мәдәни диалогка юллар ача.

Әлбәттә, әсәрнең мәгънәви асылын, сүз аһәңен чит аудиториягә җиткерүдә тәрҗемәченең осталыгы, телне нечкәлекләренә кадәр белүе, үзенең дә иҗади фикер йөртүе, һәр ике милләтнең дә үзенчәлекле яшәү шартларын, дөньяны кабул итү рәвешен төгәл күзаллавы зарур.

Гыйләҗев текстын төрек укучыларының аңлап кабул итүе, нечкәләп анализлавы, бәяли алулары – әсәр тәрҗемәсенең Фатих Кутлу тарафыннан оста, тирән аңлап, тел үзенчәлекләрен тоеп башкарылган булуын да раслый.

Анализланган мәкалә авторлары, алда күрсәтелгәнчә, «Яра» повестеның мәгънәви тирәнлеген, әсәрнең төп идеясен төгәл аңлап эш итәләр. А. Гыйләҗевның гади бер татар авылында яшәүче кешеләрнең Икенче Бөтендөнья сугышы һәм аннан алдагы еллардагы тормышын күрсәтә. Әсәр геройлары сюжет барышында олы сынау елларын узып, кешелеклелек кыйммәтләрен гәүдәләндереп, татар милләтенең нигез ташларын тәшкил иткән, туган җиргә, Ватанга тугрылыклы, никадәр физик һәм җан җәрәхәте кичергән булсалар да, киң күңелле, башкалар турында борчылып яшәүче, нык үзәкле кешеләр булып кала алганнар, нинди авыр хәлдә дә өметләрен югалтмаганнар дигән нәтиҗә шул хакта сөйли.

«Яра» поветеның исеменә салынган күпкырлы мәгънәне аңлау ягыннан да төрек укучылары ясаган нәтиҗә уйланырга этәрә.

Мәкаләдә анализланган хезмәт авторлары А. Гыйләҗев әсәрендәге иң төп алымга – кешенең рухи дөньясын ачу осталыгына, психологизмга игътибар итәләр. Шуның белән бергә, повестьта татар халкының гореф-гадәтләре чагылышына, аның, нигездә, төрек халкы белән уртак булуына да басым ясала.

Йомгак

Шул рәвешле, Аяз Гыйләҗев әсәрен тәрҗемәдә укыган төрек аудиториясе «Яра» повестенең төп асылы – Икенче Бөтендөнья сугышы китергән афәтләрнең татар халкы тормышында калдырган тирән хәсрәтләр, афәтләр, мәңге төзәлмәслек тирән яралар турында булуын аңлап, сугышның кешелек дөньясы өчен кирәк булмаган бер афәт, бәхетсезлек чыганагы булуын аңлап эш итә. Әлеге тәрҗемә турында фикер язучылар – татар әдәбиятын, шул исәптән Аяз Гыйләҗев әсәрләрен төрек укучысы арасында тарату,

таныту, әсәрнең төп үзенчәлекләрен аңлату ягыннан да кирәкле, файдалы эш башкаралар.

Әдәбият

1. *Ханнанов Р.* Төрек-татар әдәби бәйләнешлары (Турецко-татарские литературные связи) // Казан утлары. 2011. № 2. Б. 78–83.

2. *Сайфулина Ф. С.* Татарско-турецкие культурные и научные взаимосвязи: история и современность // Филология и культура Philologie and Cultur. 2014. № 2 (36). С. 322–326.

3. *Хабибуллина Э. К.* Языковые трансформации при переводе татарской литературы на турецкий язык: дис. ... канд. филол.н. Казань: КФУ, 2016. 283 с.

4. *Сайфулина Ф. С., Валиева А.* Fatih Kutlu: A Translator and advocate of Tatar Literature in Turkey / Ф. Кутлу как переводчик и пропагандист татарской литературы в Турции // Tatarica. 2017. № 2 (9). Б. 42–63.

5. *Сайфулина Ф. С.* Роль переводов тюркоязычной литературы в межкультурном диалоге // Сборник материалов Международной научно-практической конференции «ШАКАРИМОВСКИЕ ЧТЕНИЯ – 2022», посвященной творчеству великого гуманиста, гениального мыслителя, классика казахской литературы Шакарима Кудайбердиева. - Семей: НАО Унив. им. Шакарима, 2022. С. 23–27.

6. *Сайфулина Ф. С.* Современное состояние перевода татарской литературы на тюркские языки // Материалы Международной научно-теоретической конференции «Актуальные вопросы исследования фольклора и истории литературы тюркоязычных народов» (к 90-летию Заслуженного деятеля науки Республики Каракалпакстан, доктора филологических наук, профессора Абдисаита Пахратдинова). Нокус, НГПИ им. Ажинияза, 2023. С. 12–16.

7. *Сайфулина Ф. С., Мингазова Л. И.* Стратегии перевода татарской литературы на тюркские языки: история и современное состояние // Полилингвиальность и транскультурные практики. 2023. Том 20. № 4. С. 659–672.

8. *Бирсел Оруҗ Аслан, Хайретдинова Р. Р., Йусуф Озчобан, Садекова А. Х.* Татарская литература в Турции: особенности бытования и изучения // Tatarica. 2019. № 2 (13). Б. 51–27.

9. *Зарипова-Четин Ч. А., Нурмухаметова Р. С.* Трудности перевода: на примере перевода на турецкий язык повести Галимжана Ибрагимова «Чубарый». // Tatarica. 2023. № 2 (20). С. 7–25.

10. *Ğıylecev A.* Bir Avuç Toprak / А. Гыйләҗев. Өч аршин җир) / тәрҗ. Ф. Котлы. Әнкара: «Бәнгү» нәшр., 2013. 113 б.

11. *Ğıylecev A.* Cuma günü, akşam... / А. Гыйләҗев «Җомга көн, кич белән...» / тәрҗ. Ф. Котлы. Әнкара: «Бәнгү» нәшр., 2013. 202 б.

12. *Ğıylecev A.* «Bahar kervanlari» / Гыйләҗев «Язгы кәрваннар» // тәрҗ. Ф. Котлы // Istanbul: Palto Yayinevi, 2018. 96 б.

13. *Ğıylecev A.* («Yara», / Гыйләҗев «Яра» / тәрҗ. Ф. Котлы // Istanbul: Palto Yayinevi, 2018. 160 б.

14. *Камалетдинова Р.* Кодрәтле сүз иясе // Сөембикә. 1998. № 1. Б. 12–14.

15. *Хәбетдинова М. М.* Аяз Гыйләҗевнең 1986-1991 еллар иҗатына гомуми күзәтү // Гыйләҗев А. М. Сайланма әсәрләр 6 т. – 5 т. Казан: Татар. кит. нәшр., 2016. 582–617 б.

16. *Миңнуллин Ф.* Балта явызлар кулында: әдәби тәнкыйть мәка-лә-ләре. Казан: Татар. кит. нәшр., 1994. 143 б.

17. *Сәхапов Ә.* Хакыйкать йөзе // Мирас. 1999. № 6. 102–152 б.

18. *Заһидуллина Д.* 1960–1980 еллар татар әдәбияты: яңарыш мәйданнары һәм авангард эзләнүләр. Казан: Татар. кит. нәшр., 2015. 346 б.

19. *Хабутдинова М.* Сакральная топонимика в творчестве Аяза Гилязова // Вестник Татарского государственного гуманитарно-педагогического университета. 2010. № 4 (22). С. 235–240.

20. *Хабутдинова М.* Фольклорные образы в повести А.М. Гилязова «Рана» // Фольклор в системе национальных и общечеловеческих ценностей: материалы Международной научно-практической конференции, посвященной 110-летию со дня рождения Хамида Хуснутдиновича Ярмухаметова. Казань: ИЯЛИ, 2014. С. 200–205.

21. *Хабутдинова М.* Хронотоп *дверь* и его функционирование в произведениях Аяза Гилязова // Язык и литературы народов Поволжья: проблемы межкультурной коммуникации: Сбрник трудов 1 Всероссийской интернет-конференции с международным участием. Казань, 1–3 октября 2012 г. Казань: Изд-во Казанский университет, 2012. С. 132–138.

22. *Caner Almaz.* Ortak Acilarin Kitabi / Yara (Уртак хәсрәтләр китабы / Яра). URL: http://www.neokuyorum.org/ortak-acilarin-kitabi-yara/ (мөрәҗәгать итү датасы: 01.03.2024).

23. *Esra Karadoğan.* Savaşin Açtiği Büyük Yara (Сугыш тарафыннан ясалган олы яра) // М. Хәбетдинова шәхси архивыннан. 2018. 2 б.

24. *Mehmet Akif Ozturk.* Gunlum Hep Seni Ariyor, Neredesin Sen («Күңелем һәрчак сине эзли, кайларда син?!») // Тәммуз: Истанбул. 2018. № 12. Б. 65–66.

25. *Adalet Çavdar.* Savaş hakkında bugünlerde okunması gereken eserlerden: «Yara» // edebiyathaber.net (9 Mart, 2018). URL: http://www.edebiyathaber.net/yara-adalet-cavdar (мөрәҗәгать итү датасы: 01.03.2024).

26. *Burak Dönmez.* Edebiyat ve kültürel değerler bağlaminda tatar yazar Ayaz Giylecev'in Yara romani: YÜKSEK LİSANS TEZİ. / DANIŞMAN Prof. Dr. Ramilya Yarullina Yildirim. Malatya: INÖNÜ Üniversitesi, 2023. 174 s.

ПОВЕСТЬ АЯЗА ГИЛЯЗОВА «РАНА» В РЕЦЕПЦИИ ТУРЕЦКИХ ЧИТАТЕЛЕЙ

Флёра Сагитовна Сайфулина,
Казанский федеральный университет,
Россия, 420008, г. Казань, ул. Кремлевская, д. 18,
fsaifulina@mail.ru

В литературном тексте писатель выражает свое мировоззрение через жизнь, историю, быт своего народа, раскрывает его национальный менталитет, демонстрирует языковые и изобразительные средства, художественные ресурсы родного народа.

В статье систематизированы и проанализированы рецензии и отзывы турецких читателей на турецкий перевод повести Аяза Гилязова «Яра» («Yara», 2018), выполненный Фатихом Кутлу.

Литературный перевод – важнейшее средство, позволяющее донести до других народов культурные достижения своей нации и добиться взаимопонимания. Благодаря культурному обмену национальным наследием осуществляется литературный и культурный диалог. Данная статья посвящена проблеме продвижения татарской литературы в мире.

В статье констатируется, что произведение Аяза Гилязова получило положительный отклик у турецких читателей. В рецензиях и отзывах по достоинству оценено мастерство писателя: психологизм произведения, достоверность в передаче реальности, детальное изображение национальных образов мира татар и их обычаев. Переводчику удалось без искажения передать особенности художественного мира писателя, богатство его языка.

Ключевые слова: Аяз Гилязов, татарская проза, повесть, литературный перевод, Фатих Кутлу, тема войны в литературе